

УДК 339.543.36: 637.5 (477)

*І. В. Чудновець,
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ОПТИМІЗАЦІЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ М'ЯСА В УКРАЇНУ

У статті розглянуто економічні наслідки, які виникають при застосуванні імпортного мита на ввезення товарів за реальної ситуації збалансування внутрішніх попиту і пропозиції. Визначено оптимальне ввізне мито на м'ясо ВРХ на основі еластичності попиту і пропозиції.

In this article was designated economical consequences, which occurs in result of import tariff application in practical situation of domestic demand and supply balance and it was considered the optimal import tariff of meat which was based on elasticity of it demand and supply.

Ключові слова: оптимальний імпортний тариф, цінова еластичність, попит і пропозиція, суспільний добробут, м'ясо ВРХ.

Key words: optimal import tariff, price flexibility, demand and supply, welfare analysis, bovine meat.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасній економічній науці для встановлення величини оптимальної ставки імпортного мита використовують багато методичних підходів, в основі яких лежить співставлення рівнів вітчизняної і світової ціни на товар. Досить часто практикують розрахунок оптимального мита на кінцевий імпортний товар [3]. Логіка використання такого підходу є чіткою, оскільки в умовах жорсткої міжнародної конкуренції захисту від більш дешевого і якісного імпорту також потребує і кінцева продукція, яка володіє більшою величиною доданої вартості. Внутрішнє виробництво завершального товару дозволяє отримати національним підприємствам вищі прибутки, забезпечує інноваційний розвиток виробництва, розширює сегмент робочих місць, сприяє зростанню заробітної плати робітників у галузі тощо. Безумовно, така методика є найбільш прийнятною для визначення величини оптимального мита на виробництва готової продукції, проте вона не дає відповіді на питання, якою має бути ефективна ставка імпортного тарифу на сировину.

Саме тому, виходячи із дефіциту наукових підходів, серед розробок зарубіжних і вітчизняних вчених щодо визначення оптимального мита, ми вирішили зробити спробу у розв'язанні даної проблеми.

Метою дослідження є оптимальний імпортний тариф та його вплив на ввіз м'яса.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами визначення оптимального імпортного тарифу як інструмента митно-тарифного регулювання займалися такі відомі науковці: І.В. Бураковський, Н.П. Злепко, О.П. Кіреєв, Г.Н. Климко, В.В. Рокоч, А.П. Румянцева, Є.В. Савельєв та ін.

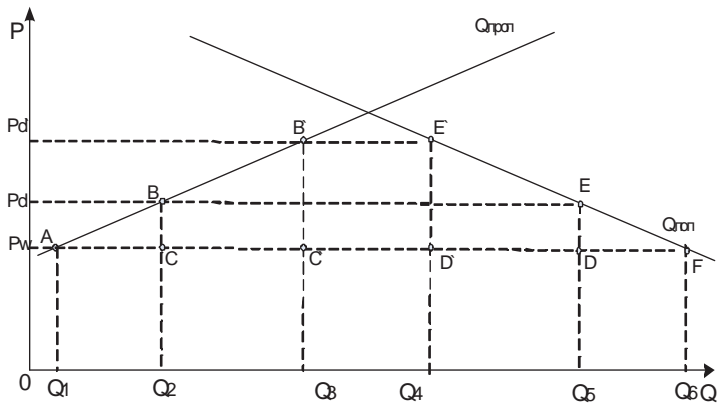
ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під оптимальним митом слід розуміти певну величину ставки мита, за допомогою якої максимізується нетто-виграш конкретної країни внаслідок переважання позитивних змін у зовнішній торгівлі над скороченням її обсягів (негативні зміни) [5]. Деякі економісти, такі як Є.В. Савельєв [7], стверджують, що оптимальна ставка імпортного тарифу досягається тоді, коли економічний вигравш для країни максимізується. На нашу думку, такі теоретичні висновки вчених являють собою вагомий і важливий методологічний апарат для вивчення концептуальних підходів щодо встановлення "економічної природи" оптимального мита. Проте ми вважаємо, що дані наукові судження є дещо абстрактними і узагальненими, оскільки вони не дають чіткого пояснення власне механізму одержання позитивних ефектів від введення мита. Адже, варто пам'ятати, що будь-які заходи протекціоністської дії призводять, як правило, до порушення взаємодії вільних ринкових сил (попиту і пропозиції), і лише вільна торгівля здатна адекватно до економічних обставин їх збалансовувати. У значній мірі розділяє нашу критику Н.П. Злепко [1], яка зазначає, що більшість наукових праць вчених щодо оптимізації митних тарифів "... здебільшого мають фрагментарний та/або загальнотеоретичний характер".

На сьогоднішній день одним із головних наукових інструментів щодо роз'яснення наслідків впливу імпортного мита на економіку країни виступає відома концепція аналізу рівня добробуту суспільства (welfare analysis).

Розглянемо економічні наслідки, які виникають внаслідок застосування імпортного мита на ввезення товарів за реальної ситуації збалансування внутрішніх попиту і пропозиції.

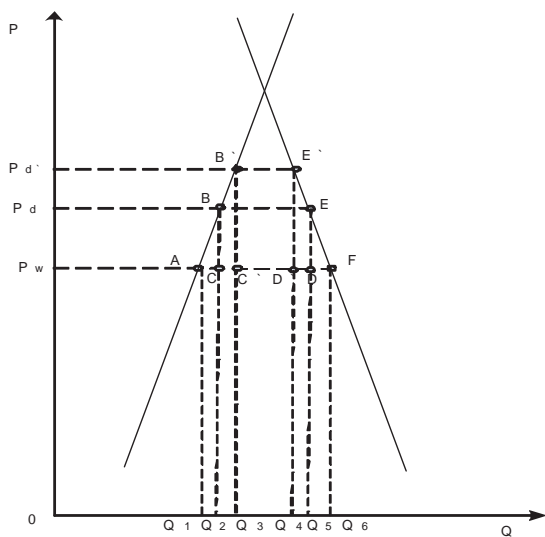
Цілком очевидно, що розмір чистих збитків для суспільства через запровадження імпортно-

Рис. 1. Вплив імпортного мита на зміни суспільного доброду за умови еластичних попиту і пропозиції
Джерело: побудовано на основі [2].

го тарифу не стільки пояснюється абсолютною величиною самого мита, скільки він прямо пропорційно залежить як від еластичності пропозиції, так і попиту. Іншими словами, чим більші є криві $Q_{\text{пропоз.}}$ і $Q_{\text{попиту}}$ (чим більший кут їх нахилу), тим більшими будуть втрати вітчизняних споживачів і виробників товарів (рис. 1).

Із рис. 1 видно, що при умові еластичних за ціною попиту і пропозиції на товари запровадження імпортного тарифу у розмірі $(P_d' - P_w)$ призведе до негативних наслідків для доброду нації, оскільки величина безповоротних економічних втрат перевищує надходження до державного бюджету внаслідок сплати імпортерами мита: площа прямокутних трикутників $(AB'C + D'E'F)$ є більшою за площу прямокутника $C'B'E'D'$. Позитивний ефект від справляння мита тут досягається за величини тарифу $(P_d - P_w)$, коли площа $(ABC + DEF)$, навпаки, є менше за площу прямокутника $CBED$. Дещо протилежна ситуація спостерігається за умов нееластичності кривих попиту і пропозиції (рис. 2).

Рис. 2. Вплив імпортного мита на зміни суспільного доброду за умови еластичних попиту і пропозиції
Джерело: побудовано на основі [2].

Як видно із рис. 2, встановлення імпортного мита у розмірі $(P_d' - P_w)$ та $(P_d - P_w)$ не призводить до виникнення негативного ефекту $((S AB'C + S D'E'F) S C'B'E'D'$ і $(S ABC + S DEF) S CBED$).

Отже, із вищезазначених умовиводів випливає:

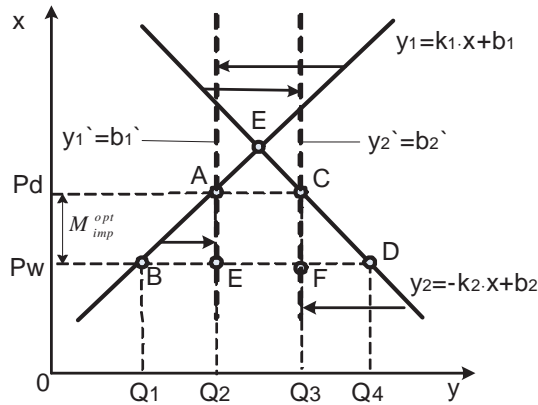
- ефект від запровадження імпортного мита є негативним, коли величина чистих безповоротних втрат переважає розмір імпортних надходжень до бюджету країни;

- ефект від справляння мита є нейтральним, коли розмір чистих втрат дорівнює величині сплаченого мита;

- ефект є позитивним при умові, що розмір чистих втрат для суспільства поступається за величиною імпортним надходженням.

Однак беззаперечним є факт того, що максимальна вигода для суспільства країни досягається при умові вільної міжнародної торгівлі, коли урядами держав не вживаються жодні заходи протекціонізму (принцип вільної торгівлі). Проте у сучасній світовій економіці такий принцип є швидше абстрактно-теоретичним, ніж практично-реальним. За ситуації, коли одна держава активно захищає внутрішній ринок від іноземної конкуренції, використовуючи цілий ряд зовнішньоторговельних обмежень (тарифних та кількісних) та застосовуючи заходи щодо покращення процесу просування вітчизняних товарів на світовий ринок (експортні субсидії, демпінгові ціни тощо), дотримання курсу на повну лібералізацію торгівлі є необгрунтованим і нераціональним кроком. Навпаки, за таких умов уряд держави має виявити той оптимальний рівень тарифного захисту, який би дозволив отримати найбільший позитивний ефект для громадян даної країни.

Виходячи із вищезазначених суджень, на нашу думку, оптимальною для суспільного доброду країни могла б бути ситуація, коли рівень еластичності попиту і пропозиції за ціною був умовно близьким до нуля. У такому разі величини безповоротних економічних втрат також майже були б відсутні (рис. 3). Зрозуміло, що такі обставини є швидше абстракцією, ніж реальністю, оскільки практично немає таких товарів, попит і пропозиція яких є повністю нееластичними за ціною. Однак при методиці обчислення оптимального імпортного тарифу в теоретичному аспекті дана умова, на наш погляд, має ключове значення. Дана гіпотеза дає змогу припустити, що величина оптимальної ставки імпортного мита буде дорівнювати відсотковому відношенню суми втрат в ефективності виробництва і втрат у споживанні до розміру кількісного імпорту за рівня світової ціни та при умові, що різниця між внутрішньою і світовою цінами прямує до нуля. Іншими словами, величина оптимального імпортного тарифу має забезпечувати такий рівень внутрішньої ціни, за якого б товарні попит і пропозиція повинні були

Рис. 3. Формування оптимального імпортного мита за умови забезпечення нееластичності попиту і пропозиції товарів

Джерело: побудовано автором.

б повністю нееластичними за ціною. Згідно з рис. 1 це означає, що оптимальне мито ($P_d - P_w$) становить відношення суми двох прилеглих катетів прямокутних трикутників AEB та CDF до відрізка $Q_4 - Q_1$, а саме:

$$M_{\text{імп}}^{\text{opt}} = \frac{BE + FD}{BD} \times 100, \quad (1)$$

де: $M_{\text{імп}}^{\text{opt}}$ — розмір оптимального мита, у відсотках;

BE — кількість товарів, на виробництво яких вітчизняні виробники витрачають більше ресурсів, ніж іноземні конкуренти;

FD — кількість товарів, яку частина вітчизняних споживачів не має можливості придбати;

BD — кількість товарів, яка споживалась середині країни до моменту запровадження імпортного мита.

На рис. 3 проілюстровано баланс попиту, який описується рівнянням: $y_2 = -k_2x + b_2$ (y_2 — товарна величина попиту, x — ціна товару, k_2 — коефіцієнт, що показує кут нахилу кривої попиту (еластичності), b_2 — вільний член рівняння) та пропозиції: $y_1 = k_1x + b_1$ (y_1 — товарна величина пропозиції, k_1 — коефіцієнт, що показує кут нахилу кривої пропозиції (еластичності)). Якщо б показник еластичності попиту і пропозиції дорівнював нулю, тоді б формалізований вигляд їх рівнянь становив: $y_1 = b_1$ і $y_2 = b_2$. Криві змістилися б у положення, які на рисунку відмічені пунктирними лініями, і були б паралельними одна одній, а також перпендикулярними до вісі абсцис (демонструє кількість товарів). Крім того, крива цілковито нееластичності пропозиції (y_1) проходила б через точку A , а крива нееластичної пропозиції (y_2) — через точку C , в яких рівень внутрішньої ціни є, на нашу думку, оптимальним ($M_{\text{імп}}^{\text{opt}} = P_d - P_w$). Тепер, щоб знайти величину зміни товарної пропозиції (BE) та товарного попиту (FD), доцільно обчислити похідну цих функцій. Так, $y_1'(x) = k_1$ та $y_2'(x) = -k_2$. Це означає, що величини вищезазначених відрізків є еквівалентними абсолютним значенням коефіцієнтам, що вказують на кути нахилу кривих пропозиції і попиту.

Слід зазначити, що показники еластичності двох останніх за ціною є прямо оберненими величинами до даних коефіцієнтів, тобто: $E_{\text{імп}}^{\text{і}} = \frac{1}{k_1}$ та $E_{\text{імп}}^{\text{і}} = -\frac{1}{k_2}$.

Варто зазначити, що в економічній науці під поняттям коефіцієнта еластичності розуміють ступінь кількісної зміни одного фактору (наприклад, обсягу попиту і пропозиції) при зміні іншого фактору (наприклад, ціни, доходів або витрат) на 1% [7]. Безпосередньо під ціновою еластичністю варто розглядати сприйняття або чутливість споживачів до зміни ціни продукту [8].

Повертаючись до методики визначення оптимального розміру митного тарифу, згідно з вищевказаними інтерпретаціями, формулу (1) можна представити тепер у такому вигляді:

$$M_{\text{імп}}^{\text{opt}} = \frac{E_{\text{імп}}^{\text{і}} + | - E_{\text{імп}}^{\text{і}} |}{E_{\text{імп}}^{\text{і}} + | - E_{\text{імп}}^{\text{і}} |} \times 100 \quad (2),$$

де $M_{\text{імп}}^{\text{opt}}$ — розмір оптимального імпортного тарифу, у відсотках;

$E_{\text{імп}}^{\text{і}}$ — цінова еластичність пропозиції товару;

$E_{\text{імп}}^{\text{і}}$ — цінова еластичність попиту товару;

$E_{\text{імп}}^{\text{і}}$ — цінова еластичність пропозиції імпорту.

Спостерігаючи фактичну ринкову кон'юнктуру на вітчизняному ринку м'яса протягом десятирічного періоду (1997—2007 рр.), можна побачити стрімку тенденцію до зменшення обсягів виробництва м'яса великої рогатої худоби майже удвічі (табл. 1). Варто зазначити, що така зміна не може бути обгрунтована, використовуючи закон пропозиції, який свідчить про пряму залежність між ринковою ціною і розміром товарної пропозиції (за аналізований період часу внутрішня ціна 1 тони м'яса ВРХ значно зросла). На відміну від внутрішнього виробництва, на вітчизняному ринку м'яса ВРХ закон попиту все ж таки діє, про що говорить зменшення на 27,6 % обсягу споживання даного виду м'яса. Проте однозначно стверджувати, що закон пропозиції у даному сегменті ринку не функціонує не можна, оскільки для такого різкого висновку доцільно, на наш погляд, провести більш детальний економіко-статистичний аналіз з метою встановлення ступеня взаємозалежності двох факторних ознак (пропозиції і ринкової ціни).

З метою проведення емпіричної оптимізації ставки імпортного тарифу за запропонованою нами формулою (1) визначимо фактичні значення трьох ключових вхідних параметрів — цінових еластичностей внутрішніх попиту і пропозиції, а також цінової еластичності пропозиції імпорту щодо м'яса ВРХ (табл. 2). Виходячи із того, що виведення рівняння попиту і пропозиції на м'ясо ВРХ вимагає прикладного економіко-математичного апарату, то для спрощення процесу досягнення кінцевої цілі скористаємось методом дугової еластичності.

Оскільки внутрішній попит, як правило, відносно швидко реагує на зміну ринкових цін, то

Таблиця 1. Порівняльний аналіз внутрішніх ринкових цін, попиту і пропозиції м'яса ВРХ на вітчизняному продовольчому ринку

Показники	1997 р.	1999 р.	2001 р.	2003 р.	2005 р.	2007 р.	Відношення 2007 р. до 1997 р., %
Виробництво (пропозиція), тис. т	930,0	791,0	646,0	723,0	562,0	546,0	58,7
Споживання (попит), тис. т	746,0	696,0	563,7	550,8	553,0	540,0	72,4
Внутрішня ринкова ціна, грн./т	3180,0	5460,0	12870,0	11650,0	22000,0	21300,0	збільш. у 6,7 рази

Джерело: складено автором на основі даних Державного комітету статистики України [6].

Таблиця 2. Розрахунок величини оптимального імпортного тарифу на м'ясо ВРХ через цінові еластичності попиту, пропозиції і імпортової пропозиції

Роки	Виробництво, тис. т (пропозиція)	Споживання, тис. т (попит)	Імпорт, тис. т	Внутрішня ціна реалізації, грн./т	Цінова еластичність			Оптимальний імпортний тариф (M_{imp}^{opt})
					попиту (E_{pop}^{in})	пропозиції (E_{prod}^{in})	імпорту (E_{imp}^{in})	
2003	723	551	300	11650	0,096	0,893	5,861	16,88
2004	618	532	3600	16770				
2005	562	553	30800	22000				
2006	567	586	19300	21240				
2007	546	540	8800	21300				

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків.

в даному випадку при визначенні величини цінової еластичності попиту, на нашу думку, слід брати короткий часовий інтервал (2003—2004 рр.). На відміну від попиту, реакція товаровиробників м'яса на коливання ринкових цін є більш повільною (порівняно тривалий процес заміни технології утримання і відгодівлі худоби). Це призводить до того, що обчислення величини пропозиції м'яса ВРХ краще було б проводити за більш довготривалий період. У нашому випадку за еталон часу тут можна взяти 2005—2007 рр. Аналогічним чином доцільно розрахувати цінову еластичність імпортової пропозиції, підставивши дані 2004—2005 рр.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У результаті проведення аналітичної роботи було одержано рівень оптимальної ставки імпортного тарифу на м'ясо ВРХ, який складає 16,88%. Така величина результативної ознаки впливає із досить низького значення коефіцієнту цінової еластичності попиту — 0,096, а також еластичності пропозиції — 0,893. Економічна інтерпретація цих значень зводиться до того, що при зростанні рівня ринкової ціни на 1% споживання в Україні яловичини знизиться лише на 0,096%, тоді як за такої кон'юнктури виробники будуть мати бажання поставити на ринок трохи більше 0,890% м'яса ВРХ. Дані показники підтверджують теоретичну аксіому про те, що попит і пропозиція на сільськогосподарсь-

ку продукцію, як правило, є відносно нееластичними за ціновим параметром. Проте, на відміну від них, імпортна пропозиція яловичини є абсолютно еластичною. Причому 1% зростання ціни на м'ясо ВРХ всередині країни має призвести на збільшення обсягів поставки товарів на 5,86%.

Отже, в основі запропонованої нами методики стосовно оптимізації імпортного тарифу лежить принцип умовного усунення чистих економічних втрат для суспільного добробуту. В результаті проведеного дослідження було обґрунтовано, що цінова еластичність внутрішнього попиту і пропозиції товарів за своїм економічним змістом віддзеркалює теоретичні величини неефективності виробництва і споживання продукції. Розроблений метод представляє собою відношення суми за абсолютним значенням коефіцієнтів цінових еластичностей внутрішніх попиту і пропозиції до еластичності пропозиції імпорту певного товару.

Література:

1. Злепко Н.П. Мито як фіскальний ресурс державного бюджету та інструмент фінансової політики: дис... канд. екон. наук: 08.04.01. — Тернопіль, 2005. — 251 с.

2. Бурковський І.В. Теорія міжнародної торгівлі. — К.: Основи, 2000. — 241 с.

3. Киреев А.П. Международная экономика: в 2 ч. — Ч.1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: [учеб. пособие для вузов]. — М.: Междунар. отношения, 1998. — 416 с.

4. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: [пер. с 14-го англ. изд.] / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю — М.: ИНФРА-М, 2005. — 972 с.

5. Міжнародна економіка: [підруч.] / [А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін.] / За ред. А.П. Румянцева. — [3-тє вид., перероб. і допов.]. — К.: Знання, 2006. — 479 с.

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів. Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. — Тернопіль: Економічна думка, 2001. — 504 с.

8. Станковская И.К. Экономическая теория: [учебник] / И.К. Станковская, И.А. Стрелец. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М.: Изд-во "Эксмо", 2006. — 448 с.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2009 р.